

ULUSLARARASI UZAKTAN EĞİTİM ÖRGÜTLERİNİN
İLETİŞİM AĞLARI VE İŞBİRLİĞİ REJİMLERİ

*Elif TOPRAK**, *Mehmet FIRAT***, *Seçil KAYA GÜLEN****,
*Serpil KOÇDAR*****, *N. Gizem KOÇAK******, *Erhan AKDEMİR******,
*Kazım DEMİRER******

Makale Geliş Tarihi-Received: 10.04.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 27.11.2019
DOI: 10.37093/ijisi.659080

ÖZ

Uluslararası işbirlikleri, devletlerin dışında çok sayıda ulusal ve uluslararası aktörün aktif olarak; ortak çıkarlar, amaçlar, değerler etrafında buluşmalarına

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4098-3676>.
etoprak1@anadolu.edu.tr

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8707-5918>.
mfirat@anadolu.edu.tr

*** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8680-9980>.
secilk@anadolu.edu.tr

**** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9099-6312>.
skocdar@anadolu.edu.tr

***** Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7767-487X>.
ngkocak@anadolu.edu.tr

***** Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4579-3759>.
erhanakdemir@anadolu.edu.tr

***** Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir/Türkiye. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5201-0484>.
kdemirer@anadolu.edu.tr

ve sinerji oluşturmalarına ortam ve olanak sunmaktadır. Bu aktörler, uluslararası işbirlikleri yanında hükümetler arasındaki işbirliklerine de etki etmektedir. Uzaktan eğitimin uluslararasılaşması sonucunda bu alanda aktif olan örgütler ve mesleki ağlar, eğitimde rejim oluşumu yönünde etkinliklerde bulunmaktadır. Proje UZENET kapsamında (Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütleri İletişim Ağlarının ve İşbirliği Rejimlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi), uzaktan eğitim alanında çalışan uluslararası örgütlerin iletişim ağları ve işbirliği modelleri uluslararası rejim unsurlarına göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı; uluslararası uzaktan eğitim örgütlerinin iletişim ağlarının ne ölçüde rejimlere dönüştüğü ve ortak hareket edilebildiğinin belirlenmesidir. Ortak çatılar altında kurumsallaşan işbirliklerinin, kendi içinde ve diğer örgütlerle geliştirdikleri ortak norm, değer ve kurallar saptanarak bu veriler ışığında alanda bir rejim oluşturma konusunda hangi aktörlerin daha belirleyici olduğu ve rejimin hangi konularda daha güçlü olduğu tartışılmaktadır. Araştırmanın kuramsal temelini, uluslararası rejim teorilerinden bilgi-bazlı/bilişsel yaklaşım oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı durum çalışması olarak desenlenen araştırmada yirmi (20) farklı uzaktan öğretim örgütüyle çalışılmıştır. Araştırma bulgularına dayanarak bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin uluslararası rejim yaklaşımlarından bilgiye dayalı olanları, özellikle “fikirlere, öğrenmeye, bilgi topluluklarına” dayalı uluslararası işbirliği anlayışını ön plana çıkardığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Rejim, Uzaktan Eğitim, Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütleri, Transnasyonal Eğitim, Epistemik Topluluklar.

**COMMUNICATION NETWORKS AND COOPERATION
REGIMES OF INTERNATIONAL DISTANCE EDUCATION
ORGANIZATIONS**

ABSTRACT

Increasing transnational cooperation in open and distance education provides opportunities for non-state actors to meet around common interests, objectives, values. Besides transnational cooperation, these actors also motivate intergovernmental cooperation processes. International organizations and professional networks in the field, share common normative values and lead to the construction of cooperation regimes. Project UZENET (A Comparative Analysis of the Communication Networks and Cooperation Regimes of the International Distance Education Organizations) aims to make comparative analyses of communication networks and regimes of international distance education organizations, with an eye to the conceptual framework of international regime theory. The major research question asks “the extent to which decision making procedures of organizations can be transformed into regimes and provide tools for sustainability of international cooperation”. The institutionalization of cooperation under organizations within common norms, values and rules are determined and discussed, in order to project light to the actors that are active in regime structures. The theoretical framework is epistemic regime theory which concentrates on epistemic communities towards cognitive regime building processes. Twenty (20) different distance education organizations are taken as a sample in this comparative case-study. According to the findings, the developments in the information and communication technologies bring forth knowledge-based regime approaches in international cooperation.

Keywords: International Regime, Distance Education, International Distance Education Organizations, Transnational Education, Epistemic Communities.

GİRİŞ

Küreselleşmenin etkileriyle her alanda artan uluslararasılaşma uzaktan eğitim alanında da gözlenmektedir. Uluslararasılaşma ve gelişen işbirlikleri, açık ve uzaktan öğrenme alanında uzman küresel ve bölgesel örgütlerin, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve kompleks karşılıklı bağımlılık karşısında, kendilerine mesleki, profesyonel ağlar oluşturmalarına yol açmıştır. Kurumsallaşan işbirliklerinin, aktörlerin rollerinin incelenmesi ve işbirliği ağlarının rejime dönüşüm potansiyeli alanın gelişimine de ışık tutmaktadır.

874

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

Bu çalışmaya temel oluşturan Proje UZENET, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Projenin çalışma konusu, uzaktan eğitim alanında faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin işbirlikleri, aktörler olarak rejim oluşumuna etkileri, birbirleriyle iletişim ve işbirliklerinde tercih ettikleri çalışma modelleridir.

Uluslararası işbirlikleri uzaktan eğitim örgütlerinin sayısının ve işbirliklerinin artmasına ve bu örgütlerin uluslararası eğitim konusundaki politikaları da etkilemesine yol açmaktadır. Dolayısıyla uzaktan eğitim alanında oluşan bilgi toplulukları (epistemic communities) ortak bir rejimin oluşumuna etki etmektedir. Bu araştırmada uzaktan eğitim örgütlerinin bu sürece nasıl ve ne kadar etki edebildikleri, rejimin güçlü ve zayıf yönleri, tercih edilen işbirliği modelleri ve iletişim kanalları incelenmiştir. Bu analiz için uzaktan eğitim alanına yönelik bir rejim değerlendirme formu geliştirilmiştir. Temel araştırma sorusu; uluslararası uzaktan eğitim örgütlerinin iletişim ağlarının ne ölçüde rejimlere dönüştüğü ve ortak hareket edilebildiğidir. Bu soru yanıtlanmaya çalışılırken ayrıca uluslararası (küresel ve bölgesel ölçekte) uzaktan eğitim örgütlerinin üyeleriyle ve birbirleriyle kurdukları iletişim ağları ve ortak iş yapma biçimlerinin belirlenmesi, örgütlerin kendi içlerinde ve birbirleriyle geliştirdikleri ortak norm, değer, kural ve uygulamaların (dolayısıyla rejimlerin unsurlarının) saptanması, farklı coğrafyaları temsil eden örgütlerin uzaktan eğitimde uluslararası rejim oluşturma konusundaki rollerinin ve etkilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

1. ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ VE REJİM TEORİSİ

1970'li yıllardan itibaren, artan etkisi hissedilen ve liberal alanyazına damgasını vuran, uluslararası ilişkilerin devletlerarası ilişkilerle sınırlandırılmaması durumu, ulusaşırı ilişkilerin ve sosyal ağların, kararları ve işbirliklerini şekillendirmesine dönüşmüştür. Keohane ve Nye bu durumu 1980'li yıllarda kompleks bağımlılık kavramıyla açıklamıştır (1987). Aslında idealize ettikleri bu durumda, birden çok devlet arasında hükümetlerin tekelinde olmayan çoklu iletişim kanallarının toplumları birbirine bağladığını ve farklı alanlar arasında bir hiyerarşi gözetilmediğini belirtmişlerdir.

Uluslararası ilişkiler, hükümetler arasında gerçekleşen resmi ilişkiler dışında gelişen ve ülke sınırlarını aşan tüm ilişkileri kapsamaktadır. Bu ilişkiler, uluslararası aktörler (devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, bireyler) tarafından kabul gören ortak norm ve değerlerin altyapısını oluşturarak "rejimlere" yol açar. Bu rejimler içinde, sadece uluslararası örgütler değil, meslek grupları ve bireyler de önemli rol oynamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde artan karşılıklı bağımlılık (interdependence), aktörleri ulusaşırı rejimler oluşturmaya ve çok düzlemli yönetim anlayışını içselleştirmeye yöneltmiştir. Bu yaklaşıma göre; günümüzde yerel, ulusal, uluslararası ve hatta ulusüstü (supranational) yönetim seviyeleri arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Bilgi toplumunun ağ toplumuna evrilmesiyle, toplumsal dönüşümde bireyin rolü gittikçe artmaktadır. Bilginin çok hızlı üretildiği ve tüketildiği ağ toplumunda, bilginin üretimine ve iletimine dayalı yeni bir toplumsal örgütlenme modeli bulunur. Bu yapının dinamiklerini anlayabilmek için birbiriyle bağlantılı düğümlerden oluşan ağları anlamak gerekir. Ağ toplumu yaklaşımı; küreselleşmeyi, artan karşılıklı bağımlılığı ve aktörlerin etkileşimlerini açıklamaya ve iletişimin merkezi rolünü kavramaya yardımcı olmaktadır (Castells, 2005). Ağların sınırsız şekilde genişleyebilen yapısı, beraberinde getirdiği toplumsal açıklık ve esneklik; siyasal, ekonomik ve sosyokültürel alanlarda toplumsal değişimi açıklama potansiyeli sağlar (Ritzer, 2011).

Uluslararası rejimlerin varlığı ağ kuramı ile açıklandığında uluslararası ilişkilerde sosyolojik yaklaşımların önemi ortaya çıkar. Bu rejimler,

2000'li yıllarda, küresel sivil toplumun (global civil society) göstergelerinden biri olarak da kabul edilmektedir. Tarrow (2001), uluslararası ilişkileri; uluslararası sosyal hareketler, hükümet dışı uluslararası örgütler ve uluslararası aktivist ağlar olmak üzere üç kategoride incelemektedir. Hükümet-dışı uluslararası örgütler, rejimlerin temel yapı taşlarından olup, herhangi bir alanda "oyunun kuralları"nın belirlenmesine olanak sağlar. Çünkü gündemin oluşturulması, görüşülmesi ve alınan kararların işlevsel kılınmasında gereken ortamı örgütler oluşturur.

876

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Uluslararası ilişkilerde uluslararası düzenleyici ağlar (transnational regulatory networks) olarak tanımlanan kavram ise, devletlerin informal/gayri resmi ortamlarda işbirliği olanaklarını tercih etme nedenlerini inceler. Devletler bazen gayri resmi ve bağlayıcı olmayan kuruluşlar aracılığıyla işbirliği yaparlar. Dolayısıyla uluslararası aktörlerin sayısının arttığı günümüzde, devlet dışındaki aktörler de önemli unsurlardır. Bu eğilimlerin incelenmesinde, geleneksel rasyonel uluslararası ilişkiler kuramları yerine inşacılık (konstrüktivizm) ve sosyal kurumsalcı yaklaşım daha açıklayıcı çerçeveler sunabilmektedir (Aydın, 2011). Bu ağlarda, anlaşmalara uyulup uyulmadığını denetleyecek mekanizmalar ve üyeler üzerinde herhangi bir maddi yaptırım olmamasına rağmen, uluslararası alanda hakim olan normlara uyulması dahi aktörlere meşruiyet kazandırdığı için işbirliği mümkün kılınmaktadır.

Ağlarda sosyalleşme sonunda aktörler süreçlere daha fazla uyum göstererek, ortak kararlara uymaktadır. Hiyerarşi ve bürokrasinin az olduğu ortamlarda bilgiyi paylaşan ve beraber çalışan bireyler "iletişimsel rasyonellik" içerisinde hareket ederek birbirlerini ikna etmek ve inandırmak için uğraş vermektedir (Aydın, 2011). Maddi ve zihinsel bir zorlama olmadan gerçekleşen bu inandırma, aslında Joseph Nye'in literatüre kazandırdığı yumuşak güç kavramıyla da örtüşmektedir. Nye'a göre küresel bilgi çağında, askeri güç ve ekonomik yaptırımlara dayalı olan sert gücün dışında, ortak amaçlar ve değerler etrafında ikna yoluyla akılların ve kalplerin kazanılmasına dayalı olan yumuşak güç ön plana çıkmıştır. Bu güç, doğrudan hükümetlere dayalı olmayıp; kültür, dış politika ve siyasi değerleri içerir (2004). Dolayısıyla; gündem belirleme, fikirler ve değerler yoluyla diğer aktörlerin isteklerini yönlendirebilme, artık gücün önemli bir bileşeni haline gelmiştir.

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

“Gücün bileşenlerinin yeniden tanımlandığı uluslararası arenada, uluslararası iletişim aktörlerin eşit oldukları bir ortamda mı gerçekleşir, yoksa uluslararası siyasetin güç ilişkileri, egemenlik ilişkileri örgütlerdeki/ağlardaki işbirliği ortamlarına yansır mı?” eleştirel bakış açısıyla yaklaşıldığında teknoloji transferi yeni emperyalizm olarak tanımlanmakta, uluslararası iletişim açısından kültür emperyalizmi dikkat edilmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan, 1995). Kültürel farklılıklar ve dengesiz iletişim akışı dikkate alınmadan, sayısal eşitsizlik sorgulanmadan benimsenen iletişim modellerinin, örgütlerin çalışma biçimleri taraflara dayatıldığı takdirde verimli işbirliği süreçleri ve çıktılarının elde edilmesi beklenemez. Alternatifler sunulabilmesi için ise, var olan iletişim ve çalışma şekillerinin incelenmesi ve karşılaştırılması gerekmektedir. Çokkültürlü iletişim ortamları ve uluslararası işbirlikleri; hükümetler dışındaki tüm aktörlerin (uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler) arasında sinerji yaratarak, ortak norm ve değerlerin sosyal inşasına daha fazla olanak yaratabilir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe “rejim” olarak anılan kavram, uluslararası ilişkilerin herhangi bir alanında aktörlerin beklentilerinin birleştiği (açık ya da kapalı) prensipler, normlar, kurallar ve karar verme prosedürleri olarak tanımlanır (Krasner, 1983). Genel olarak rejimler açık anlaşmalar olup, aktörlerin hareketlerini düzenleyen kurallar bütünüdür (Keohane, Nye, 1989). Rejimler, belirli konularda aktörler arasındaki etkileşimi yöneten; programlar, prosedürler, kurallar, normlar ve prensiplerin toplamından meydana gelen sosyal kurumlardır (Young, 1982). Herhangi bir ulusaşırı (transnasyonel) konunun devletlerin gündemine sokulması, tanımlanması ve işbirliğini kurumsallaştıran bir rejim oluşturulması sırasında, norm ve kuralların uyumunun sağlanmasında bilgi toplulukları önemli rol oynar (Hasenclever, akt. Aksoy).

Rejim konusuna temel yaklaşımlardan biri olan bilişsel (cognitive) yaklaşıma göre, ulusötesi uzman ağları/profesyoneller, karar verme süreçlerini güçlü şekilde etkilerler. Dolayısıyla sözkonusu işbirliğinde, oydaşimsal (consensual) ve paylaşımına açık bilgi ve bilgi topluluğu (epistemic community) bulunur. Transnasyonel rejimler, üyeleri devlet dışı aktörler olan kurumsal düzenlemelerdir (Young, 1999). Dolayısıyla ulusaşırı ağlar içerisinde uzmanların işbirlikleri söz konusu olduğunda, oydaşimsal bilgi ve bilgi toplulukları (epistemic

877

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

communities) yaklaşımları süreçleri açıklama kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda “bilgi ve mesajların iletimi” karar verme süreçlerini ve sözkonusu işbirliklerinin hareket yönünü etkiler. Bilgiye sahip olan ve iletişim araçlarını etkin işe koşarak verimli işbirliği yapabilen aktörler alanda güç sahibidir. Bilgi toplulukları kavramıyla anlatılmak istenen; belirli bir alanda uzmanlık ve yetkinliği ile tanınan ve politika üretmeye yönelik bilgi ve yetkisi bulunan profesyonellerden oluşan ağlardır (Haas, 1992). Dolayısıyla bu ağlar, bilim insanları ve politika yapımcılardan oluşmaktadır (Özçelik, 2012).

878

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Ağların ne ölçüde rejime dönüşebildikleri ve etkin olabildikleri, söz konusu aktörlerin ortak karar ve süreçlere uyumları ve davranış değişiklikleriyle anlaşılabilir (Kaya, 2011). Genel olarak bir rejimin gücünün değerlendirilmesinde (zayıf, orta, güçlü); rejimin kurumsal işleyişi dikkate alınmaktadır. Bir diğer yaklaşım ise rejimlerin çıktı, sonuç ve etkilerine göre değerlendirilmesidir. Bu sınıflandırmaya göre çıktılar ortak süreç ve düzenlemeler; sonuçlar ise davranış değişiklikleridir.

Literatürde yer alan ve etkiye dayanan çalışmalar, var olan bir sorunun çözüm sürecinin (örneğin çevre sorunları gibi) ölçülebilir değişkenlerle incelenmesini içermektedir. Young (1999), herhangi bir alandaki ortak yönetimin/rejimin başarılı veya başarısız olduğunun değerlendirilebilmesi için rejimin oluşması/gelişmesi sürecindeki her bir aşamanın incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kurumsallaşmış ilişkilerin yaygın etkisinde bireylerin rolleri de önemlidir. Örneğin Rosenau, özellikle mikro düzeydeki etkileşime, farklı kültürlerden bireylerle uyumlu çalışabilen profesyonellerin yarattığı sinerjiye ve bunun uluslararası etkilerine dikkat çekmektedir (Rosenau, Koehn, 2002). Bu uluslararası ve kültürlerarası yetkinliğin oluşmasında önemli olan faktörler; kaynaklara erişim (ulaşım ve iletişim olanakları), ortak ilgi ve çıkarların varlığı, küresel sorunların çözümü için farklı meslek gruplarının işbirliğine ihtiyaç duyulması ve yeni ortamlara uyum gösterebilme, farklı kimlikleri taşıyabilme gibi beceriler sayılabilir. Dünya küresel bir sivil topluma ağna dönüşürken, uluslararası işbirlikleri büyük bir dinamizm içinde gelişmektedir. Rosenau bu kompleks durumu “türbülans” kelimesiyle açıklamıştır. Bu kavramla, küreselleşme süreçlerinde yer alan bireyler, gruplar, devletler ve uluslararası örgütlerin eşzamanlı rollerine vurgu yapmaktadır.

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

Bu araştırmada uzaktan eğitim, öğrenenlerin birbirlerinden ve öğrenme kaynaklarından zaman ve/veya mekan bağlamında uzak olduğu, dolayısıyla birbirleriyle ve öğrenme kaynaklarıyla etkileşimlerinin iletişim sistemlerine dayalı olduğu tüm eğitim faaliyetlerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Açık ve uzaktan öğrenme ise eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için ön-koşul ve kısıtlamaları gidermeyi amaçlayan, öğrenene kendi öğrenme sorumluluğunu kazandıran yenilikçi bir bilim alanı olarak değerlendirilmektedir. Uzaktan eğitimde uluslararasılaşma ve işbirlikleri konusunda uzmanlaşan küresel ve bölgesel örgütler, farklı coğrafya ve kültürlerden eğitim kurumlarını bir araya getirerek oluşturdukları işbirliği ortamları ile sinerji yaratmaktadır. Eğitimde uluslararası boyutun, etkileşim ve işbirliklerinin gelişimi incelenirken kullanılan bir diğer kavram ise transnasyonal/ulusaşırı eğitimidir (Transnational Education-TNE). UNESCO ve Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen bu kavram, örgün ve uzaktan tüm yükseköğretim hizmetlerini kapsamak üzere, öğrencilerin diploma/sertifika veren kurumun bulunduğu ülkenin dışında yer almaları durumunu tanımlamaktadır. Bu operasyonel tanım, uluslararası eğitim konusunda sınırların çizilmesi ve kuralların tanınması açısından faydalı olmuştur. Ulusaşırı eğitim; kalite güvence ve akreditasyon ölçütleri, akademik kurum ve birliklerin yanında; UNESCO, OECD, Avrupa Konseyi gibi küresel ve bölgesel örgütlerin çabalarıyla da düzenlenmeye çalışılmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği, Bologna süreciyle başlattığı yükseköğretimde uyumlaşma politikasıyla Avrupa yükseköğretiminin yönetiminde yeni bir rejime işaret etmiş ve ortak öğretim programı modeli, kredi transferi ve kalite süreçleriyle uygulamaya geçmiştir (Karseth, 2006).

Uzaktan eğitimde hükümetlerarası ve hükümet dışı uluslararası örgütlerin faaliyetleri incelendiğinde açık ve uzaktan öğrenme alanının gelişmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, toplumların ihtiyaçlarının giderilmesinde açık ve uzaktan öğrenme ortam ve teknolojilerinin kullanılması için işbirliklerine gidildiği ve ortak norm ve değerler etrafında buluşulduğu gözlenmektedir. Küresel yönetim açısından bakıldığında işbirliğinin rejim anlayışıyla ele alınabilmesi için ilgili alanda ortak ve ulusaşırı bir soruna çözüm bulma ihtiyacı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Açık ve uzaktan öğrenme alanı için kalkınma çalışmaları kapsamında eğitim-öğretim ihtiyaçlarının giderilmesi veya uzaktan eğitimde kalite güvence gibi küresel konular bu kapsamda örnek olarak sunulabilir. Ortak sorunlara çözüm

879

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

aranırken, alan uzmanlarına ihtiyaç duyulmakta ve hükümet temsilcilerinin buldukları veya bulunmadıkları ortamlarda fikirler paylaşılabilen ve daha sonra çözüm önerileri ilgililere sunulmaktadır. Bu iletişim kanalları ve işbirliği ortamları, ortak prensiplerin, değerlerin, kuralların ve benzer karar verme süreçlerinin doğmasına ve bunun sonucu olarak transnasyonel (uluslararası) rejimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Proje UZENET'te, uzaktan eğitimdeki uluslararası işbirliklerinin kurumsallaşmasında uluslararası örgütlerin rolleri ve küresel yönetime evrilen bu ortama katkıları değerlendirilmiştir.

880
IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Rejimlerde prensipler; neden-sonuç ilişkisiyle tanımlanan gerçeklere, doğrulara dayanan "ortak inançlar, amaçsal oryantasyonlar" olarak tanımlanır. Uzaktan eğitime yönelik rejim oluşumunda "uluslararasılaşma, fırsat eşitliği, çok kültürlülük ve kalite güvence" açık ve uzaktan öğrenmede ön plana çıkan prensipler arasında kabul edilmektedir. Normlar; ortak sorunlara çözüm arayışında müzakere edilen konu hakkında kabul gören ve genel hak ve sorumluluklar yoluyla belirlenen "standart davranışlar"dır. Uzaktan eğitimde uluslararası örgütler için "ortak çalışma alanları oluşturma, işbirliklerini sürdürülebilir kılma ve sosyal sorumluluk projeleri" bu kapsamda değerlendirilmektedir. Kurallar; aktörlerin davranışlarını düzenleyen, hareketleri yasaklayan ve düzene koyan unsurlardır. Uzaktan eğitim örgütleri için bu başlıkta "yasal çerçeve, anlaşmalar, üyelik şartları" araştırma kapsamında dikkate alınmıştır. Karar verme prosedürleri; kolektif/ortak seçimlerin yapılması ve uygulanması için gerekli olan hakim pratiklerdir. Dolayısıyla kurumsal yapıyı, karar süreçlerinde raporlamayı ve bilginin paylaşımını (ağlar) ilgilendirir. Bu kodların belirlenmesinde uzaktan eğitim örgütlerinin sitelerinden faydalanılmıştır.

Literatürde dikkat çekilen bir husus; prensip, norm ve kural arasındaki farkların her durumda belirgin olmayabileceğidir. Kurallar gizli veya ima edilen durumlar olabileceği gibi, açık yazılı anlaşmalara dayanarak aktörler üzerinde doğrudan etki oluşturabilir. Norm, kural, prensip ve prosedürler dinamik yapılar olup, bu yapıların izlerine kurumların yasal belgelerinde rastlanabilir. Norm, kural ve değerler; aktörler üzerinde belirleyici, yönlendirici ve sınırlayıcı etkiye sahiptir. Bu kavramların rejimin bulunduğu ilgili konu alanına özel incelenmesi gerekir. Proje UZENET'te kodlar açık ve uzaktan öğrenme alanında çalışan araştırmacılar tarafından

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

projenin amaçlarına uygun olarak ve uzlaşıyla belirlenmiştir. Rejim teorisinde Tübingen ekolü, ortak kabul gören Krasner'in rejim unsurlarının tanımına "gözlenmiş davranış" kavramını da ekleyerek alan uzmalılığına dikkat çekmektedir. Buradan hareketle rejimlerin normatif (prensipl, norm, kural) ve davranışsal (karar verme süreçleri) unsurları bulunduğunu söylenebilir (List & Rittberger, 1998).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Açık ve uzaktan öğrenmede "uluslararasılaşma" ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, yükseköğretim kurumları arasındaki işbirlikleri, projeler ve ortak öğretim (çift diploma) programlarına yönelik durum çalışmalarının (vaka analizleri) yapıldığı görülmektedir. Zawacki-Richter, Bäcker ve Vogt (2009), 2000-2008 yılları arasında yapılmış olan uzaktan eğitim araştırmalarının içerik analizini yaptıkları çalışmalarında; eğitimin küreselleşmesi ve kültürel farklılıklar konusundaki araştırmaların sayıca azlığına vurgu yapmışlardır. Proje UZUNET kapsamında, uzaktan eğitim örgütleri arasında en çok üye sayısına sahip olan Uluslararası Açık ve Uzaktan Eğitim Konseyi-ICDE (International Council for Open and Distance Education) çatısında bulunan uzaktan eğitim örgütlerinin iletişim ağları ve işbirliği rejimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırma, karşılaştırmalı (çoklu) durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde ilgili alanyazından ve araştırmacıların görüşlerinden yararlanılmıştır. Alanyazında rejim unsurlarının belirlenmesine yönelik kriterler veri toplama aracında maddelere dönüştürülmüştür. Böylece uluslararası uzaktan eğitim örgütlerinin değerlendirilmesinde referans alınacak rejim unsurları; prensip, norm, kural ve karar verme prosedürleri olarak belirlenmiştir. Her bir rejim unsuruna ilişkin veri toplama aracının ayrı bir bölümünde değerlendirme maddeleri oluşturulmuştur. Maddelerin oluşturulması sürecinde, uzaktan eğitim ve uluslararası ilişkiler alanında uzman araştırmacılar farklı zamanlarda bir araya gelerek her bir bileşeni tartışmış ve görüş birliği ile veri toplama aracına yansıtılmıştır.

Veri toplama sürecinde uzaktan eğitim örgütlerinin websitelerinde yapılan tarama sonunda (amaçlı) örneklem yirmi (20) uzaktan öğretim örgütü ile sınırlandırılmıştır. Proje UZUNET'te görev alan

araştırmacıların uluslararası ilişkiler rejim teorisine dayalı olarak belirledikleri kodlar, örgütlerin websiteleri ve yayınladıkları belgeler incelenerek uzaktan eğitim terminolojisine uyarlanmıştır. Uzaktan eğitim rejim değerlendirme formu, rejimi oluşturan unsurları (göstergeleri) ortaya koyan ve rejimin zayıf, orta ve güçlü olmasına göre sınıflandırılmış bir kontrol listesi olarak planlanmıştır. Geliştirilen veri toplama aracının kapsam geçerliliği konusunda alan uzmanlarından destek alınmıştır. Uzaktan eğitim örgütlerinin websitelerini ve temel belge/doküman, görselleri değerlendirme formu maddelerini dikkate alarak tarayan araştırmacılar, verileri form üzerinde sınıflandırarak ve notlar olarak sistematik bir biçimde kaydetmiştir. Araştırmacılar arasındaki uzlaşa ve uzman görüşleri gözetilerek nihai kodlara ve formdaki maddelere karar verilmiştir. Değerlendirme formu ayrıca uzaktan eğitim örgütlerinin yöneticileri ile de paylaşılmıştır. Yirmi örgütten sekiz tanesi sürece ilgi göstererek soruları yanıtlamıştır. İncelenen uzaktan öğretim örgütleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Uzaktan Öğretim Örgütleri

1	Afrika Uzaktan Eğitim Konseyi-African Council for Distance Education (ACDE)
2	Asya Açık Üniversiteler Birliği-Asian Association of Open Universities (AAOU)
3	Eğitim İletişimi ve Teknolojileri Birliği-Association for Educational Communications & Technology (AECT)
4	Öğrenme Teknolojileri Birliği-Association for Learning Technology (ALT)
5	Eğitim Bilişiminde Gelişim Birliği-Association for the Advancement of Computing in Education (AACE)
6	Brezilya Uzaktan Eğitim Birliği-Brazilian Association for Distance Education (ABED)
7	İngiliz Milletler Öğrenme Topluluğu-Commonwealth of Learning (COL)
8	Avrupa Uzaktan Öğrenme Birliği-European Association for Distance Learning (EADL)
9	Avrupa Uzaktan Öğretim Üniversiteleri Birliği-European Association of Distance Teaching Universities (EADTU)
10	Avrupa Uzaktan ve e-Öğrenme Ağı-European Distance and E-learning Network (EDEN)
11	Uzaktan Eğitimde Küresel Üniversiteler Birliği-GUIDE Association-Global Universities in Distance Education
12	Amerika Kıtası Yükseköğretim Örgütü-Inter-American Organization for Higher Education (OUI-IOHE)
13	Yetişkin Eğitimi Uluslararası Konseyi-International Council for Adult Education (ICAE)
14	Eğitim İletişimi Uluslararası Konseyi-International Council for Educational Media (ICEM-CINE)
15	Açık ve Uzaktan Eğitim Uluslararası Konseyi-International Council for Open and Distance Education (ICDE)

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

Tablo 1. (Devamı)

16	Norveç Uzaktan Eğitim Birliği-Norwegian Association for Distance Education (NADE)
17	Güney Doğu Asya Bakanları Eğitim Örgütü-South East Asian Ministers of Education Organization (SEAMEO)
18	Avustralya Açık ve Uzaktan Öğrenme Birliği-The Open and Distance Learning Association of Australia (ODLAA)
19	Doğu Avrupa, Batı Asya, Kuzey Afrika için Birleşmiş Uzaktan Eğitim Örgütü-United Distance Education for Eastern Europe Western Asia Northern Africa (UDEEWANA)
20	Birleşik Devletler Uzaktan Öğrenme Birliği-United States Distance Learning Association (USDLA)

Değerlendirme formuna dayalı olarak yapılan inceleme, uzaktan eğitim örgütleri tarafından yapılan özdeğerlendirme sonuçları ile desteklenmiştir. Bu betimsel analizler sırasında örgütlerin farklı iletişim ve işbirliği yaklaşımları belirlenmiştir. Bu sonuçlar ile bir genelleme yapmak ve genel bir rejim modeli sunmak mümkün olmamış ancak bilgi topluluklarına dayalı (bilişsel) rejim anlayışı üzerinden uzaktan eğitim örgütlerinin bölgelerine, amaçlarına, üye profillerine ve etkinliklerine bakılarak farklılıkların yorumlanması mümkün olmuştur.

3. BULGULAR

Proje UZUNET ekibi, yirmi uluslararası uzaktan eğitim örgütünün websitelerinde ve belgelerinde prensip, norm, kural ve karar verme prosedürlerinin izlerini ararken öncelikle kurumların misyon, vizyon ifadelerini ve bunların yer aldığı stratejik planların olup olmadığını değerlendirmiştir. Uzaktan eğitim örgütlerinden on dört (14) tanesinde misyona yönelik ifadeler olduğu ve uzaktan eğitime yönelik hedeflerin belirtildiği görülmüştür. On iki (12) tanesinde vizyon ifadeleri bulunmuş ve bu ifadelerde ortak prensip, norm, kural ve karar verme prosedürlerinin varlığı sorgulanmıştır.

3.1. Prensipler

Erişim sağlanan misyon ifadelerinde öncelikle ortak prensiplerin var olma durumları sorgulanmıştır. Vurgulanan değer ve prensiplerin, sözkonusu ulusaşırı aktörlerin (örgütlerden sadece ikisi hükümetlerarası örgüttür-SEAMEO ve COL); yerel (ulusal), bölgesel

ve küresel seviyede faaliyet göstermelerine göre değiştiği gözlemlenmiştir. En çok vurgulanan prensipler, uluslararasılaşma, açıklık, esneklik, yaşamboyu öğrenme ve kalite güvence olarak belirlenmiştir.

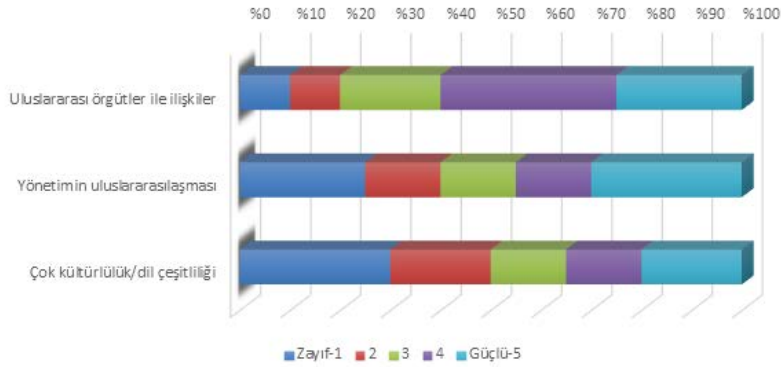
Uluslararasılaşma prensibi bağlamında, üyelik yelpazesi değerlendirildiğinde, araştırma kapsamında incelenen uzaktan eğitim örgütlerinin %65'inin bölgesel, %35'inin ise küresel olduğu görülmüştür. Kurumsal hedeflerini ülke veya bölgeye göre tanımlayan işbirliği örgütleri dahi, amaçlarını gerçekleştirmede uluslararasılaşmayı hem araç hem de amaç olarak görmektedir.

884

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

Uluslararasılaşma prensibi üç temel gösterge bağlamında ele alınmıştır: (1) Uzaktan eğitim örgütlerinin diğer uluslararası örgütlerle ilişkileri, (2) yönetim kadrosunun uluslararası özelliği, (3) çok kültürlülük (dil çeşitliliği) göstergelerine bağlı olarak form üzerinde değerlendirilmiştir. Uluslararasılaşma prensibiyle ilgili ulaşılan bulgular Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Uluslararasılaşma prensibine ilişkin bulgular

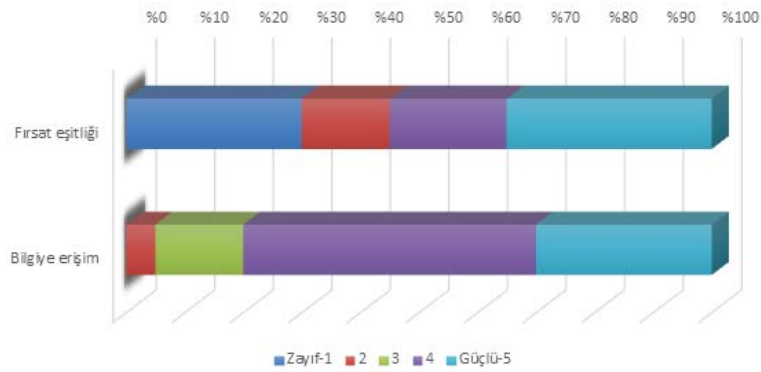

Şekil 1'de de görüldüğü gibi uluslararasılaşma prensibinde en zayıf boyutun çok kültürlülük olduğu dikkati çekmektedir. Böyle bir ortamda, uzaktan eğitim örgütlerinin sitelerinin ve dokümanlarının ağırlıklı olarak İngilizce olması da dil çeşitliliğinin zayıflığına işaret etmektedir.

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

Uzaktan eğitim örgütlerinin sitelerinde ve belgelerinde sıklıkla anılan ve vurgulanan bir diğer prensip açıklıktır. Fırsat eşitliği ve bilgiye erişimin, uzaktan eğitimin “açıklık” prensibi bağlamında ön plana çıkan kavramlar olduğu gözlenmiştir. Açıklık prensibine ilişkin bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

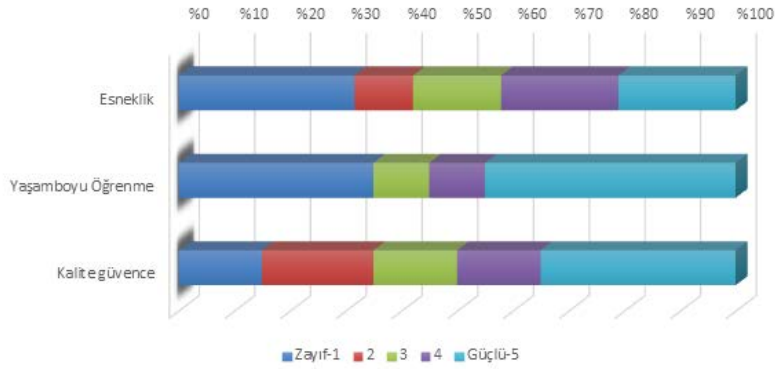
Şekil 2. Açıklık prensibi

Şekil 2’de örgütlerin özellikle bilgiye erişim konusunda güçlü oldukları görülmektedir. Bu noktada, bilgi ve belge paylaşımı ve bunlara erişim açısından özellikle hükümetlerarası örgütlerin daha güçlü olduklarının vurgulanması gerekir. Kurumların çalışma alanları küreselden ulusala doğru daraldıkça bilgiye erişimde kolaylık gözlenmektedir. Bu durum örgütlerin sitelerindeki belge ve rapor sayılarına da yansımaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan diğer prensipler olarak esneklik, yaşamboyu öğrenme ve kalite güvenceye yönelik tarama yapıldığında, bu kavramların da ortak değerler arasında yer aldığı ancak özellikle kalite güvenceye ilişkin ortak uzlaşının yüksek olduğu Şekil 3’de görülmektedir.

Şekil 3. Esneklik, yaşamboyu öğrenme ve kalite güvence prensipleri

886

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

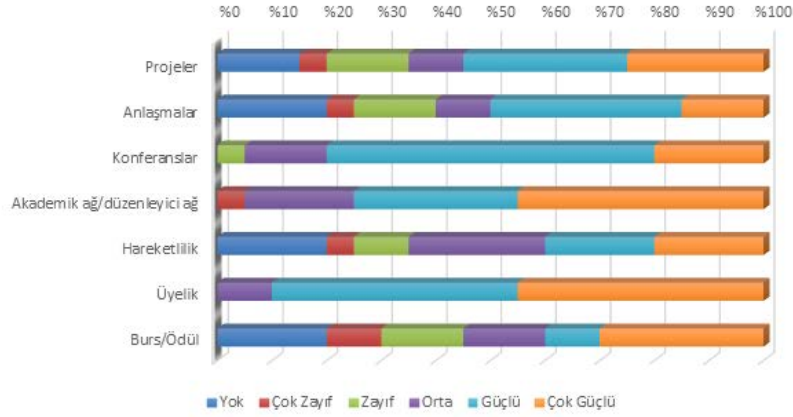
Buradan hareketle uzaktan eğitimde işbirliklerinin kurumsallaşmasında kaliteye ilişkin ortak algının birleştirici bir unsur ve rejimin önemli bir parçası olduğu söylenebilir. Açık ve uzaktan öğrenmede kalite güvence, bu örgütlerin sıklıkla ortak çalışma yaptıkları alanlardan biridir.

3.2. Normlar

Araştırma kapsamında işbirliği ve sosyal sorumluluk normları ele alınmıştır. Uzaktan eğitim örgütlerinin koordine ettikleri işbirlikleri; projeler, anlaşmalar, konferanslar, düzenleyici ağ, hareketlilik, farklı örgütlere üyelik, burs ve ödül teşvikleri gibi websiteleri ve belgelerinde sık rastlanan kodlara göre taranmış ve form üzerinde değerlendirilmiştir. İşbirliği normuna ilişkin bulgular Şekil 4'te verilmiştir.

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

Şekil 4. İşbirliği normu

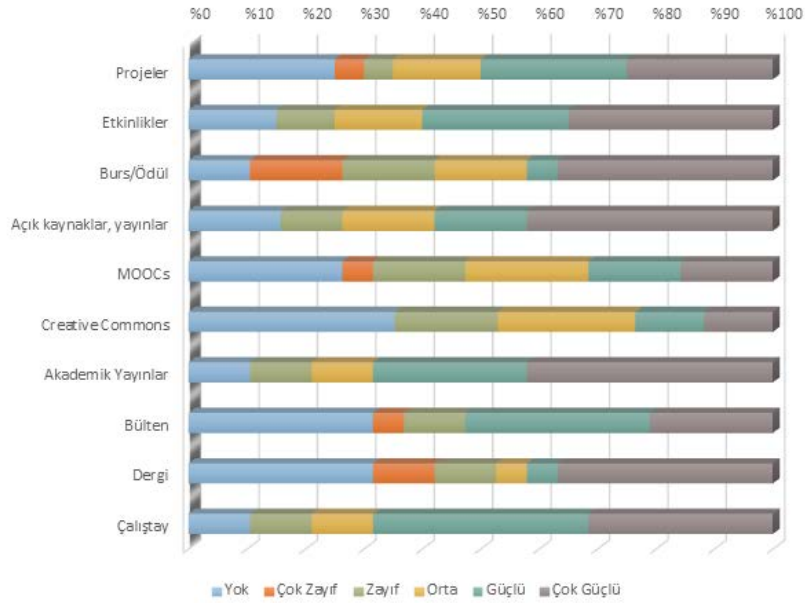
887

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

İşbirliği alanları içerisinde; konferanslar, akademik ağlar ve üyelik, Şekil 4'te verilen yüzdelerin yansıttığı gibi daha ön plana çıkmaktadır. Ortak projeler ve hareketlilik, EADTU ve AAOU gibi örgütler dışında özellikle vurgulanan etkinlikler değildir. Uzaktan eğitim örgütleri arasında işbirliği denildiğinde en fazla ortaklık kurulan alan konferanslardır. Proje tabanlı kurumlar, daha çok Avrupa Birliği desteği alan ve Avrupa'da yerleşik olan STK'lardır. Bunlara örnek olarak EADTU ve EDEN anılabilir. Bu örgütlerin websitelerinde projeleri ile ilgili bilgiler de yer almaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen örgütlerin, sosyal sorumluluk faaliyet alanını ne ölçüde bir norm (standart davranış) olarak gördükleri, yaptıkları etkinliklere göre değerlendirilmiştir. Kurumsal misyon, vizyon ifadeleri ve kuruluş belgeleri uzaktan eğitim örgütlerinin kurulma nedenleri arasında topluma katkı ve hizmeti, eğitimde fırsat eşitliğini ve toplumsal kalkınma hedefini genel olarak yansıtmaktadır.

Şekil 5. Sosyal sorumluluk normu

888

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Şekil 5'te görüldüğü gibi etkinliklerin yüzdeleri karşılaştırıldığında, akademik yayınlar, çalıştaylar gibi akademik etkinlikler ağırlık verilen sosyal sorumluluk etkinlikleridir. Ancak bu bağlamda dikkat çeken bir durum, kitlesel açık çevrimiçi öğrenme ortamlarının (Massive Open Online Courses-MOOCs) yüksek yüzdelerde olmamasıdır. Uzaktan eğitim örgütlerinin bu konuda daha lokomotif rolde ve yükseköğretim kurumlarını yönlendiren durumda olmaları beklenmektedir.

3.3. Kurallar

Rejimlerin etkinliği konusunda, ortak kuralların belirlenme şekilleri ve bunlara ne ölçüde uyulduğu incelenmelidir. Bu noktada literatürde üzerinde durulan kavramlar, şeffaflık ve raporlamadır. Bu değerlendirmede, rejimlerde rol alan aktörlerin devletler olup olmadığı, ilişkilerin resmi veya gayri resmi kanallardan yapılması, yaptırımların bulunup bulunmaması gibi faktörler etkili olmuştur. İncelenen uzaktan eğitim örgütlerinin on dört (14) tanesinin yasal

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

çerçeve ve belgelerinin websitelerinde kamuya açık paylaşıldığı, karar verme mekanizmalarının açıklandığı ve yönetici bilgilerinin verildiği görülmektedir. Bu tespitler alanda bir rejimin varlığından bahsedilmesi açısından önemlidir. Rejimin üyeler üzerinde yaptırım sağlayabilmesinin bir yolu da üyeler ve ortaklar ile yapılan anlaşmalardır. Örgütlerin websitelerinde diğer örgütler ile yapılan anlaşmalara vurgu yapılmaktadır, ancak genellikle bu anlaşma metinlerine sayfalarında yer verilmemiştir. Bu kapsamda sadece üyelik türleri hakkında bilgi, üyelik şartları ve ücretlerinin sıralandığı görülmektedir. Ortak kurallar açısından referans alınabilecek bir diğer gösterge, örgütlerin burs/ödül politikaları ve uygulamalarıdır. On iki (12) örgütün açıkça ilan edilen burs/ödül gibi teşvikleri bulunmaktadır. Uzaktan eğitim rejiminde örgütler, üyeleri arasında fark yaratan çalışmalarıyla tanınan akademisyenlere ödül ve yaşamboyu üyelik olanağı sunmaktadır. Bu uygulama bilgi topluluğunu (epistemik community) destekleme ve profesyonel ağı geliştirme açısından önemlidir.

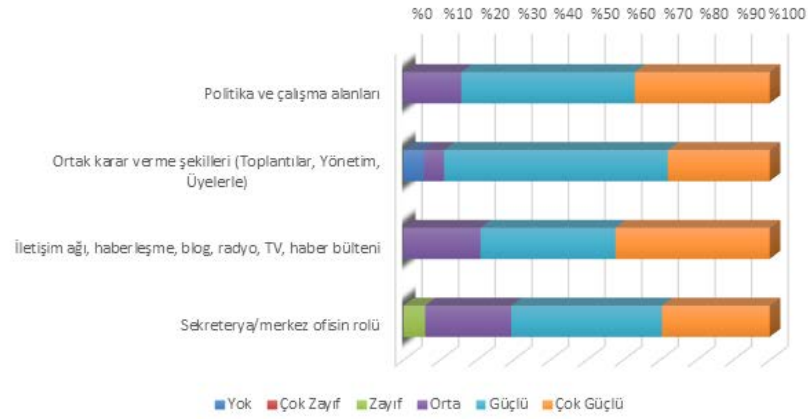
3.4. Karar verme prosedürleri

Uzaktan eğitim örgütlerinin karar verme prosedürleri; kurumsal yapı ve iletişim ağlarına göre değerlendirilmiştir. Karar verme şekilleri, örgütlerin bağlı olduğu tüzük, anayasa gibi yazılı mevzuat ile belirlenmiş olup; toplantı bilgileri, raporlar ve diğer belgeler websitelerinde kamuya açık olarak paylaşılmamaktadır. Bu konuda daha şeffaf olan kurumlar hükümetlerarası örgütlerdir. Örgüt sekreteryalari her bir uzaktan eğitim örgütünün iletişim ağının merkezi olup, bilgi ve haberleri farklı iletişim kanalları (dergi, bülten vb.) ile paylaşmaktadır. Örgütlerin politika ve çalışma alanları birbirinden çok farklı değildir, aynı ve yakın bölgelerde çalışan örgütlerin birbiriyle hem rakip hem de ortak olduklarını vurgulamak yerinde olacaktır. Bazı örgütler, yakın çalıştıkları ve ortak/üye oldukları diğer uzaktan eğitim örgütlerini sitelerinde özellikle belirtmiş ve tanıtmıştır. Bu ortaklık ilişkisi içerisinde en çok adı geçen ve tanınan örgüt ICDE'dir. Şekil 6'da örgütlerin kurumsal yapılarındaki benzerlik ve işleyişlerindeki ortaklıklar; politika ve çalışma alanları, karar verme şekilleri, iletişim ağları, ve sekreteryanın merkezi rolü ile vurgulanmaktadır.

889

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

Şekil 6. Kurumsal Yapı

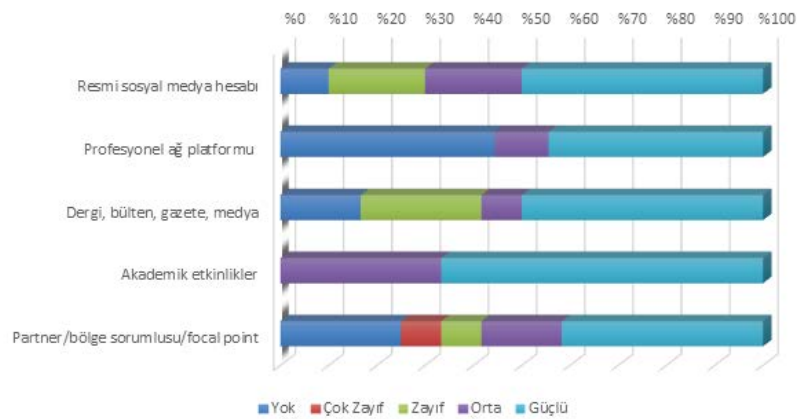

890

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Kurumsal iletişim ağları incelendiğinde, sosyal medya hesapları ve basılı materyallerin bilgi paylaşımında kullanıldığı ancak bunların yanında etkileşim açısından yoğun olarak akademik etkinlik platformunun rol oynadığı görülmektedir. Bu ortamlar, bilgi topluluğuna (epistemic community) dayalı uzaktan eğitim rejimi açısından vazgeçilmez olup, Şekil 7’de en yüksek yüzde ile göze çarpmaktadır, onu profesyonel ağ platformu takip etmektedir.

Şekil 7. Düzenleyici ağlar

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

Şekil 7 incelendiğinde, akademik etkinliklerin %70 oranında güçlü olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu da incelenen uzaktan eğitim örgütlerinin akademik etkinliklere verdikleri ağırlığı yansıtır niteliktedir. Ayrıca dergi, bülten ve gazetelerin yanısıra medya ve sosyal medya faaliyetlerinin %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Proje UZENET'in temel araştırma sorusu; uluslararası uzaktan eğitim örgütlerinin üyeleriyle ve birbirleriyle yaptıkları işbirliklerinin ve iletişim ağlarının ne ölçüde bir uzaktan eğitim rejimine dönüştüğü ve ortak hareket edilebildiğidir. Bu soruyu yanıtlayabilmek üzere proje ekibi tarafından geliştirilen değerlendirme formunda, açık ve uzaktan öğrenme alanında bilgi topluluğuna dayalı ve temel aktörlerinin devlet dışı aktörler, STK'lar olduğu bir rejimden bahsedebilmek için gerekli unsurlar (prensipler, normlar, kurallar, karar verme prosedürleri) ve bunların varlığına işaret eden belgeler ve etkinlikler incelenmiştir. Açık ve uzaktan öğrenme alanında aktif çalışan yirmi uluslararası örgütün websitesi ve belgelerinde proje ekibi tarafından yapılan incelemenin ardından, bu kurumların yetkililerinden form aracılığıyla özdeğerlendirme yapmaları istenmiştir. İşbirliği yapan sekiz uzaktan eğitim örgütünün yanıtları kurum raporlarını tamamlayıcı ve doğrulayıcı nitelikte bilgiler sağlamıştır.

Uzaktan eğitimde farklı coğrafyaları temsil eden ulusal ve bölgesel örgütlerin ortak değerler etrafında toplanmaları ve bu prensipleri kendi ülke ve bölgelerinde hayata geçirilebilmesi için çalışıyor olmaları rejimin güçlenmesi ve işbirliklerinin artması açısından umut vaat edicidir. Küresel ölçekte faaliyetlerde bulunan ve tanınan, özellikle Birleşmiş Milletler ve alt kuruluşları (UNESCO gibi) ve Avrupa Birliği ile işbirliği yapan ICDE, EADTU, EDEN, AAOU ve COL, SEAMEO gibi örgütlerin yaptıkları etkinliklerin daha kurumsallaşmış olduğu gözlenmektedir. Bu noktada profesyonel (mesleki ve akademik) ağların, hükümetlerarası örgütler ile temas ettikçe politikaları etkileme kapasitelerinin arttığı ve örgütlerin birbirleriyle işbirliği yapmaları sonucunda seslerini daha fazla duyurabildikleri ve etkili olabildikleri söylenebilir. Uzaktan eğitimin hızla uluslararasılaşması sonucunda artan rekabet de, ulusal ölçekte hedefler ile kurulmuş uzaktan eğitim örgütlerinin dahi uluslararası işbirlikleriyle kendilerini geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

891

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

Young'a (1998) göre, genel olarak rejim oluşturma süreci üç aşamadan oluşmaktadır: (1) gündem oluşturma (2) görüşmeler (3) işler hale getirme. Rejim süreci bahsedilen herhangi bir aşamada başarılı olup bir sonraki aşamaya geçemeyebilir. Kolektif/ortak çıktılardan bahsedebilmek için ise üç aşamanın da tamamlanması gerekir, bazen taraflar resmi anlaşmada mutabık kalsalar bile bunu hayata geçiremeyebilir. Rejim çalışmalarında, yasal olarak bağlayıcı anlaşmalara varılamasa da, tıpkı Bologna sürecinde olduğu gibi, ilgili Bakanlıkların deklarasyonları gibi temel ilkelerin belirtildiği ve bağlayıcılığı olmayan esnek/yumuşak hukuk düzenlemeleri de etkili olmaktadır. Tabii bu durum daha çok devletlerin aktör olarak merkezde yer aldıkları rejimler için söylenebilir. Bu noktada bir rejim kurma açısından önemli olan, ilgili alanda (issue area) yer alan aktörlerin davranışlarını yönlendiren "sosyal pratiklerin" oluşturulmasıdır (ss. 2-4). Bu pratiklerin uzaktan eğitim alanında oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak aktörlerin ortak hareket edebilme kapasite ve olanaklarının zayıf kaldığı görülmektedir. Rejimin operasyonel/işler hale gelmesinden anlaşılması gereken, karşılıklı kabul gören ilkelerin aynı zamanda ortak pratiğe dönüştüğünün gözlenmesidir. Bir rejimin varlığından söz edilebilmesi için ilgili alanda işbirliğinin sağlanmasından sorumlu kurumlar olup olmadığına da bakılmaktadır. Hükümet dışı örgütlerde, örneğin sivil toplum kuruluşlarında kendi iç mekanizmaları veya rejimin içinde farklı kuruluşlar bu izlemeyi gerçekleştirmektedir.

Hükümetlerarası uluslararası örgütlerin küresel yönetişimde etkili olamamaları, bir anlamda küresel sivil toplumun daha da etkin bir rol kazanmasına neden olmuştur. Küresel yönetişimde (global governance) tartışılan modellerden biri "alan spesifik rejim" kavramıdır. Sivil toplum kuruluşları herhangi bir alanda ortaya çıkan ortak bir sorunun tanımlanması ve çözüm arayışı sürecinde etkili aktörler haline gelebilmektedir. Rejimler, kendi çıkarları olan aktörlerin kolektif hareket sorunu olan alanlarda sosyal pratikler oluşturmak amacıyla kullandıkları araçlardır. Bir dizi kurallar, karar verme prosedürleri veya programlar oluşturularak katılımcılara roller atanması ve davranış biçimlerinin kazandırılması ve etkileşimin yönetilmesi amaçlanır. Rejimler işlevsel alan, coğrafi etki alanı ve üyelik gibi farklı boyutlara göre sınıflandırılabilir. Bazı rejimler yasal olarak bağlayıcı anlaşmalara dayanırken bazıları esnek/yumuşak hukuk anlaşmalarına hatta informal/gayri resmi kararlara ve deklarasyonlara dayanabilir. Küresel sivil toplum, devlet dışı

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

aktörlerin (çıkar grupları, profesyonel kuruluş ve dernekler, şirketler gibi) rejimlerde etkili olmaları sonucunu doğurur (Young, 1999: 5-9). Transnasyonel rejimlerin üyeleri de devlet dışı aktörlerdir. Küresel yönetim denilen kavram, uluslararası ve transnasyonel rejimlerin bütününden oluşur. Transnasyonel eğitim ve bu rejimin unsurlarının dolayısıyla küresel yönetimin parçası olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde devletlerin ve devlet dışı aktörlerin birbirleriyle olan etkileşimleri kompleks bir hal almıştır. Rejimlerin performansları değerlendirilirken dikkate alınan temel unsur, var olan problemlerin çözülüp çözülmemesi olsa da, aslında süreçlerin nasıl yönetildiği kurumların etkinliğini değerlendirmede gittikçe daha çok önem kazanmaktadır. Uluslararası veya transnasyonel seviyede alınan kararların ulusal seviyede kabulü ve uygulamaya geçirilmesi zor olabilir. Çünkü üst seviyede alınan ve ulusal/yerel etki yaratması istenen kararlar, rejimin üyeleri dışında çok sayıda ve farklı aktörü etkiler (Young, 1999: 17). Uluslararası rejimlerin etkisi konusunda ele alınan önemli bir diğer faktör ise şeffaflıktır. Burada önemli bir konu raporlamadır. Rejimin şeffaflığı ile anlatılmak istenilen bilgiye talep ve bilginin arzıdır. Dolayısıyla, raporlama yoluyla sağlanan rejimin şeffaflığı, rejimin etkinliğini artırabilir. Üyeler devletler olduğunda taraflardan rapor ve bilgi almak, rejimler için sorun oluşturabilmektedir (Mitchell, 1998: 109-112). Karşılıklı çıkarların bulunması ve bunların öncelik kazanması, üyelerin raporlama konusunda daha duyarlı davranmalarını sağlayabilir. Üyelerin rejimin ortak çıkarlarına destek vermemeleri durumunda bilgi paylaşımları da daha az olacaktır. Rejimin normlarına uyulup uyulmadığını izleyen grup/meslek örgütleri veya bireyler olabilir. Bunlar için de farklı motivasyonlar söz konusu olabilir, bir bilim insanı “bilgi topluluğu” içindeki yeri veya soruna akademik ilgisi nedeniyle bu izleme (monitoring) sürecine girebilir (Mitchell, 1998: 123). Bu anlayışa göre, rejimleri daha şeffaf kılmamızın yolları araştırıldıkça, rejimlere uyulması ve etkili kılınmaları yönünde de yol alınacaktır.

Uluslararası uzaktan eğitim rejiminde önemli aktörler olan uluslararası örgütler, kendilerini en çok yaptıkları akademik araştırmalarla ifade edebilmekte ve tanıtılabilmektedir. Dolayısıyla alanın önde gelen araştırmacıları ve uygulayıcıları ile birlikte yapılan projeler, araştırmalar, konferans, çalıştay gibi etkinlikler en çok

893

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

kullanılan ortam ve araçlardır. Bu bilgilerin yayılımı, paylaşımı ise basılı ve elektronik yayınlar aracılığıyla yapılmaktadır. Süreli dergi, bülten, araştırma raporları ve kitapları açık ve uzaktan öğrenme alanında referans alınan örgütlerin etki alanı ve ağları genişlemektedir. Bu çalışmaları sürdürülebilmek için uluslararası örgütler arasında devlet desteği alanlar bulunmaktadır, ICDE'nin Norveç'ten, COL'un Kanada'dan aldıkları destekler örnek gösterilebilir. Her iki örgüt de alanın önde gelen, işbirliğinin kurumsallaştığı ve sürdürülebilir kılındığı kuruluşlardır. Uzaktan eğitim örgütlerinin birbirleriyle yaptıkları işbirlikleri yoluyla da geliştikleri ve birbirlerini örnek aldıkları görülmektedir. Özellikle açık ve uzaktan öğrenmede kalite güvence ve akreditasyon konularında ortak çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin ICDE, EADTU, AAOU uzaktan eğitimde kalite ölçütleri geliştirilmesi konusunda ortak araştırmalar yaparak bunların sonuçlarını alandaki araştırmacı ve uygulayıcılar ile paylaşmaktadır. Ayrıca çok sayıda uzaktan eğitim kurumuna ve alanda çalışan profesyonelle ulaşılmak istendiğinde bölgesel örgütlerin üye ağlarından faydalanmak son derece önemli bir güce dönüşmektedir.

Uzaktan eğitim örgütleri kendi üyeleriyle ve birbirleriyle kurdukları iletişimi sekreteryalari aracılığı ile ve kurumsal sosyal medya araçlarıyla yürütmektedir. Sekreteryalari bu açıdan önemli merkezler olup, farklı ülke ve bölgelerde temsilcilikleri bulunmayan örgütler, diğer uzaktan eğitim örgütleriyle işbirliği yaparak bu ihtiyacı giderebilmektedir. Bazı örgütler birbirlerinin ortak üyesi durumundadır. Bu ortaklık tercihlerinin şekillenmesinde, coğrafi ve kültürel yakınlık, ihtiyaçların benzeşmesi ve ortak çözüm arayışı gibi faktörler etkili olmaktadır. Ancak uzaktan eğitim örgütlerinin tanınma ve etki alanlarının, yaptıkları bilimsel çalışma, yayın ve etkinlikler ile güçlendiği de gözlenmektedir. Dolayısıyla iletişimde en fazla kullanılan platformun akademik ağlar olduğu değerlendirilmektedir. Hükümetlerarası şekillenen işbirliklerinde ise (COL ve SEAMEO gibi) bürokrasi, sivil toplum kuruluşlarına göre daha etkili olmakta ve bu durum karar mekanizmalarına da yansımaktadır. Örgütlerin kurumsal yapıları, dayandıkları yasal çerçeve ve kurallar incelendiğinde, resmi kuruluşların (daha az sayıda personelle çalışan ve ticari amaç taşımayan derneklere göre) daha fazla kaynakla çalıştıkları ve resmi kanalları kullanarak daha etkili yönetim sergiledikleri, yaptıkları etkinliklerden ve yayınladıkları belge ve raporlardan anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim örgütlerinin

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

birbirlerinden farklılıkları bağlı oldukları yasaların farklılaşmasından da kaynaklanmaktadır. Her ne kadar alanda transnasyonel (ulusüstü) ortak değer ve hedeflerden bahsedilebilse de (yaşamboyu öğrenme, fırsat eşitliği, kalite gibi) örgütlerin yerleşik oldukları ülkelerin yasaları, ekonomik ve sosyal durumu, toplumun ihtiyaç ve öncelikleri, bu örgütlerin karar mekanizmalarını ve politikalarını etkilemektedir. Bu durum üye profili ve üyelik şartlarına da yansımaktadır. Dolayısıyla uzaktan eğitim örgütlerinin ayrı ayrı ele alınarak incelenmesi ve kıyaslama yapılırken çalışma şartlarının dikkate alınması önemlidir. Zira rejimi oluşturan unsurlar, prensip ve normlar seviyesinde makro düzeyde ele alındığında ortaklıkların arttığı ancak kurallar ve karar verme prosedürleri gibi daha mikro düzeyde incelendiğinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin Proje UZENET’te norm kabul edilerek incelenen “işbirliği ve sosyal sorumluluk” başlıkları altında, örgütlerin hepsinin farklı kategoriler ve değişen yüzdelerde rejime katkı sundukları değerlendirilmiştir. Rejimin önemli aktörleri olan uluslararası örgütlerin ortak hareket edebilmelerinde bu prensip ve normların varlığı kritik öneme sahip olup, işbirliklerinin belli kurallar ve prosedürler ile kurumsallaşması ise sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır. Bu ağ içerisinde yer alan hükümetlerarası örgütlerin ve hükümetlerarası örgütler ile yakın çalışan küresel ve bölgeler arası örgütlerin ise bir çeşit rejimin işleyişini izleyen, raporlayan ve değerlendiren kuruluşlar olduklarını söylemek mümkündür.

Uzaktan eğitimde uluslararasılaşmanın önemli aktörleri olan örgütlerin iletişim ve işbirliği ağlarının incelenmesi, örgütlerin uluslararası işbirliklerine katkı düzeylerinin ve etki alanlarının netleşmesi açısından önemlidir. Uzaktan eğitim örgütleri kendi aralarında bilgi topluluğuna dayalı bir rejim oluşturmuştur ancak bu rejim bölgeden bölgeye, uygulama ve etki alanı yaratma açısından farklılıklar göstermektedir. Yayınladıkları raporlarla karar vericilere yön gösteren bu örgütlerin rejim oluşumu açısından zayıf ve güçlü olarak belirttikleri alanlar, aktörlerin beklentilerinin netleşmesi ve işbirliklerinin bilimsel analizi için önemlidir. Uzaktan eğitim örgütlerinin oluşturduğu rejimin devletler ve UNESCO gibi hükümetlerarası küresel aktörler tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu durum, küresel ölçekte transnasyonel eğitimin ve sunulan hizmetlerin gelişmesine, ortak prensip ve normların sayıca artması ve yaygınlaşmasına fayda sağlayacaktır. Bu araştırma kapsamında kullanılan değerlendirme formu geliştirilerek ve

895

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

*Elif TOPRAK, Mehmet FIRAT, Seçil KAYA GÜLEN, Serpil KOÇDAR,
N. Gizem KOÇAK, Erhan AKDEMİR, Kazım DEMİRER*

uluslararası örgütler “proje ortağı” olarak tanımlanarak makro düzeydeki ortaklıklar ve mikro düzeydeki farklılıkların incelenmesine devam edilmesi faydalı görülmektedir. Araştırma sonuçları, Türkiye merkezli uzaktan eğitim örgütlerinin kurulması açısından da önem taşımaktadır. Rejimin öne çıkan aktörleri ile kurulacak iletişim, ortak projeler, özellikle bilimsel çalışmalar, tanınırlık ve yaygın etki açısından katma değer taşımaktadır.

TEŞEKKÜR

896

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

Proje UZENET, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından 30.12.2016-30.06.2018 tarihleri arasında desteklenmiştir (Proje no: 1610E633). Proje kapanışı 25.01.2019 tarihinde gerçekleşmiştir.

EDEN 2018 Yıllık Konferansında (Avrupa Uzaktan ve e-Öğrenme Ağı-European Distance and E-Learning Network, 17-20 Haziran 2018, Cenova, İtalya) proje çıktılarıyla ilgili “Towards Global Governance in Distance Education” başlıklı bildiri sunulmuştur.

Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği Rejimleri

KAYNAKÇA

- Aksoy, S. Z. (2015). "Rejim Teorileri". *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 57-77.
- Aydın, U. (2011). "Uluslararası İşbirliğini Yeniden Düşünmek: Rekabet Politikasında Düzenleyici Ağlar Örneği". *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 103-123.
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. Ebru Kılıç (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Demiray, U. (Ed.) (2010). *E-Learning Practices. Volume I-II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, İ. (1995). "Uluslararası İletişim Düzeni". *Bilim ve Ütopya*.
- Haas, P. (1992). "Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination". *International Organization (IO)*, 46(1), 1-35.
- Karseth, B. (2006). "Curriculum Restructuring in Higher Education After the Bologna Process: A New Pedagogic Regime?". *Revista Espanola de Educacion Comparada*, 12, 255-284.
- Kaya, Y.; Kaya, S. (2011). "Uluslararası Çevre Rejimlerinde Etkinlik Sorunu". *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 125-148.
- Keohane, Robert O.; Nye, Joseph S. (1987). "Power and Interdependence Revisited". *International Organization*, 41, 725-753.
- Krasner, S. D. (1983). *International Regimes*. USA: Cornell University Press.
- Mitchell, R. B. (1998). "Sources of Transparency: Information Systems in International Regimes". *International Studies Quarterly*, 42, 109-130.
- Nye, J. S. Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. USA: Perseus Books Group.
- Özçelik, S. (2012). "Uluslararası Rejim Kavramı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme: Yapısalcı, Kurumsal ve Bilişsel Temel Teoriler". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 231-250.
- Ritzer, G. (2011). *Sosyoloji Kuramları*. Himmet Hülür (Çev.), Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Rosenau, J. N.; Koehn, P. H. (2002). "Transnational Competence in an Emergent Epoch". *International Studies Perspectives*, 3, 105-127.
- Tarrow, S. (2001). "Transnational Politics: Contentions and Institutions in International Politics". *Annual Review of Political Science*, 4, 1-23.
- Toprak, E. (2014). "Açık ve Uzaktan öğrenmede Uluslararası İşbirliği: Anadolu Üniversitesi ve Avrupa Uzaktan Eğitim Üniversiteleri Birliği". Özkul, A. E., Aydın, C. H.; Toprak, E.; Genç Kumtepe, E. (Eds.), *Açıköğretimle 30 Yıl*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

897

IJSE 12/2
Aralık
December
2019

*Elif TOPRAK, Mehmet FIRAT, Seçil KAYA GÜLEN, Serpil KOÇDAR,
N. Gizem KOÇAK, Erhan AKDEMİR, Kazım DEMİRER*

Young, O. R. (1998). *Creating Regimes: Arctic Accords and International Governance*. USA: Cornell University Press.

Young, O. R. (1999). *Governance in World Affairs*. USA: Cornell University Press.

Young, O. R. (1982). "Regime Dynamics: The Rise and Fall of International Regimes". *International Organization*, 36 (2), 277-297.

Zawacki-Richter, O.; Bäcker, E. M.; Vogt, S. (2009). "Review of Distance Education Research (2000-2008): Analysis of Research Areas, Methods and Authorship Patterns". *The International Review of Research in Open and Distributed Learning (IRRODL)*, 10(6), 21-50.

898

IJSI 12/2
Aralık
December
2019

SUMMARY

Increasing transnational cooperation in open and distance education provides opportunities for non-state actors to meet around common interests, objectives, values. Besides transnational cooperation, these actors in global civil society also motivate intergovernmental cooperation processes. International organizations and professional networks in the field, share common normative values and lead to the construction of cooperation regimes. Project UZENET (A Comparative Analysis of the Communication Networks and Cooperation Regimes of International Distance Education Organizations) aims to make comparative analyses of communication networks and regimes of international distance education organizations, with an eye to the conceptual framework of international regime theory. The major research question concentrates on “the extent to which decision making procedures of organizations can be transformed into regimes and provide tools for sustainability of international cooperation”. The institutionalization of cooperation under organizations within common norms, values and rules are determined and discussed, in order to project light to the actors that are more active in regime structures. The theoretical framework is knowledge-based/cognitive regime theory which concentrates on epistemic communities (such as academicians, professional networks, practitioners, associations, organizations, companies and interest groups) and their roles in creating implicit and explicit common principles, norms, rules and procedures towards regime building processes. Twenty (20) different distance education organizations are taken as a sample in this comparative multiple case study. The data collection tool (evaluation form) was designed and prepared by the researchers in the project team who are specialists from different disciplines (International Relations, Open and Distance Learning, Communication Sciences), based on the related literature and their experiences in the field. The criteria specified in the literature for determining a regime structure have been transformed into items of an evaluation form with a scale ranging from 1 to 10 where appropriate. In this way, the regime elements taken as reference in the evaluation of international distance education organizations were determined as principles, norms, rules and decision-making procedures. The “distance education regime evaluation form” was used as a control list and reminded researchers the components of a regime as the indicators for the weaknesses and strengths of international cooperation in the field around the chosen actors. According to the research findings, information and communication technologies bring forth knowledge-based regime approach for transnational cooperation in ODL. The convergence of national and regional organizations representing different geographies, around common values in the field of ODL is promising as regards global governance and the opportunity for the dissemination of results to a wider variety of institutions worldwide. The distance education organizations that have global and regional activities in cooperation with United Nations and its specialized

agencies such as UNESCO or European Union are observed to be more institutionalized. In this connection it can be argued that the professional networks (occupational and academic) increase their potential for influencing national policies, create synergy with other actors and make their voices heard through contact with inter-governmental organizations. Regimes can be seen as tools for creating social practices together with other actors in fields where there is need for collective solutions to common problems. Through common standards, partners have roles in determining, disseminating and using a series of rules, procedures and programs for improving interaction and fostering development of the field. Some regimes may be based on legally binding agreements and some on flexible informal decisions such as common declarations of organizations. The global civil society (interest groups, associations, companies etc.) creates the environment where the non-state actors can be active and effective. Thus the actors in transnational regimes are non-state actors. Global governance provides the big picture, that includes both international and transnational regimes. This is why and how transnational education regime can be accepted as part of global governance. The study on the communication and the cooperation networks of international distance education organizations is important for determining their level of support and leadership in their spheres of influence. DE organizations have well established a regime based on epistemic community however it has changing effects in practices according to regions and countries. Since these organizations affect policies of institutions in different countries, their cooperation with intergovernmental organizations still has potential for more concrete steps to dissemination of best practices and solution of problems such as quality related issues in transnational education.